

Aantekeningen inleiding Jacques Wallage KNAW 090120

Ik deel graag de ervaringen die wij in het Noordzeeoverleg (NZO) hebben opgedaan met de Klankbordgroep van de KNAW.

Laat me eerst dat NZO bij u introduceren:

In het overleg nemen de overheid deel en een groot aantal maatschappelijke partijen, die bij de Noordzee zijn betrokken. We noemen ze die laatste 'stakeholders'.

De overheid - en dat tekent meteen de complexiteit - neemt direct deel vanuit drie departementen: IenW, LNV en EZK. Van die ministeries zijn het drie DG's die feitelijk aan het overleg deelnemen. Via hen zijn ook de ministeries van FIN, BZK en OCW betrokken. Hoewel er tussen de ministeries lichte vormen van coördinatie bestaan vraagt de integraliteit aan rijkszijde veel aandacht van de naastbetrokkenen.

Vanuit de stakeholders zijn vertegenwoordigd: de wind- gas en olieindustrie (NWEA en NOGEPa, Tennet en EBN). De natuurorganisaties: WNF, Greenpeace, Natuur & Milieu, Vogelbescherming en de Stichting de Noordzee. De visserij is vertegenwoordigd door twee organisaties Visned en de Ned. Vissersbond. De zeehavens zijn vertegenwoordigd door het Havenbedrijf Rotterdam.

Doel is: een Noordzeeakkoord te sluiten dat de basis kan zijn voor het door de overheid de komende tien jaar te voeren Noordzeebeleid.

Als (co)voorzitter van het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL) fungeer ik als onafhankelijk voorzitter van het overleg.

De relatie met de 'body of knowledge' en het NZO was vanaf het begin een serieus thema. Bij de inventarisatie van standpunten en ambities was me zowel aan rijkszijde als bij de stakeholders opgevallen hoezeer ze met hun eigen wetenschappelijke inzichten werkten. "Ieder zijn eigen professor". Om te voorkomen dat ik me uiteindelijk zou moeten opwerpen, niet alleen als een bemiddelaar tussen partijen, maar ook verschillende wetenschappelijk inbreng op één lijn zou moeten brengen, heb ik bij het ontwerp van dit proces overwogen een 'wetenschappelijke adviseur' aan de voorzitter toe te voegen. Toen ik een goede relatie polste of hij zo'n wetenschappelijk adviseur een goed idee vond kwam hij met een

beter idee: vraag de KNAW of die de toegang de wetenschappelijke kennis zou kunnen bieden dmv een Advies groep. Ik vond bij de president van de KNAW niet alleen een open oor voor die gedachte, maar heb van hem en zijn staf veel steun gekregen zo'n werkrelatie aan te gaan. Daarvoor ben ik zeer erkentelijk.

Uiteindelijk is er geen adviesgroep samengesteld maar een Klankbordcommissie. Zo is voorkomen dat opvattingen van de leden van groep zouden worden gezien als formele standpunten van de KNAW. Maar de groep is wel samengesteld door de KNAW en de afspraken over het functioneren van de groep zijn wel met de KNAW gemaakt.

We hebben er heel veel aan gehad. Allereerst omdat het NZO in een grondige verkenning van de feiten (joint fact finding) steeds vragen kon stellen aan de leden van de klankbordgroep, die bij het overleg aanwezig waren. Het was soms voor presenterende ambtenaren wel even wennen dat inzichten die zij als feiten presenteerden wetenschappelijk gezien soms correctie behoeften. Veel fundamenteeler werd de rol van de KNAW-deskundigen als geloofsartikelen van gesprekspartners aan kritisch onderzoek werden onderworpen. Voorbeeld: de Goede Milieutoestand (GMT). En ook zulke kernvraagstukken als de consequenties voor onder- en bovenwaternatuur, voor stromingen etc. van een grote hoeveelheid windparken. Wat weten we eigenlijk? Wat zou nog onderzocht moeten worden? Het zal straks in het Akkoord zichtbaar worden dat alle gesprekspartners er van overtuigd zijn dat monitoring en verder wetenschappelijk onderzoek een wezenlijk onderdeel zijn van een Noordzee Akkoord.

Het meest overtuigend was de Klankbordgroep als de worsteling in het overleg van een nieuwe conceptuele invalshoek moest worden voorzien: Voorbeeld: het relatieve ecologische belang van delen van de Noordzee.

Ik weet niet of het me gelukt zou zijn partijen op één lijn te brengen als ik niet gesteund was door de kennis en de betrokkenheid van de Klankbordgroep.

Maar er zijn ook risico's verbonden aan deze vorm van maatschappelijke dienstverlening door de KNAW.

- De tijdsdruk van zo'n overleg is groot, de kloksnelheid van wetenschappelijk onderzoek ligt veel lager. Het vraagt dus om een werkwijze, die dichter tegen beleidsadvisering aan ligt. Niet elke wetenschapper heeft dat in huis.
- Over gevoelige onderwerpen zijn er grote verschillen van inzichten, ook tussen wetenschappers. De kunst is bij dit type advisering objectief duidelijk te maken waar 'de wetenschap' het over eens is en waar nog wezenlijke verschillen van inzicht bestaan.
- Veel hoogleraren zijn niet alleen de dragers van veel kennis, maar ze hebben ook opvattingen, zijn soms ook partij in het maatschappelijk debat; dan weten ze niet alleen veel, maar dan vinden ze ook wat. Daar is niets mis mee. Maar de rol van een klankbordgroep moet wel met een zekere sereniteit worden uitgeoefend. "Onze" klankbordgroep deed dat mi knap, maar het is wel iets om bij vergelijkbare rollen in de gaten te houden.
- Tot slot: het moeilijkste. Onderzoekers staan voor de financiering van hun onderzoek onder grote druk. Bij veel beleidsontwikkeling, zeker bij het NZO, gaat het ook om potentiële onderzoeksopdrachten; bij het NZA straks om een fors bedrag € 60 miljoen. Dan zijn vakhoogleraren niet alleen adviseur, klankbordgroeplid, maar ze zijn ook belanghebbend. Het gaat dan vaak om potentieel onderzoeksgeld voor hun instituut. Het vergt wel nadere afweging hoe hier te voorkomen dat advisering van KNAW-huize uiteindelijk door belangenbehartiging wordt doorkruist. In dit concrete geval hebben we vooral kunnen profiteren van de know how vanuit de kennisinstituten en moet straks onderzoeksgeld volgens de bestaande regels worden toegewezen. Maar het is, zoals dat tegenwoordig heet, wel een dingetje.

Tot slot: ik heb me, oa als woordvoerder hoger onderwijs in de Tweede Kamer in de jaren tachtig altijd ingezet voor het belang van wetenschappelijk onderzoek, de onafhankelijkheid van onderzoekers en de maatschappelijke betekenis van diepte-investeringen in onze kennisinstituten. Ik acht het van groot belang dat de KNAW het heeft aangedurfd kennis zo dicht bij beleidsontwikkeling en de polder te brengen.